

Els Madrigals de Monteverdi I

7 de novembre de 2021, a les 18h
Sala Foyer

CONCERT *Temporada 2021-2022*

Amb el suport de

Liceu
Opera
Barcelona

Fitxa artística

Monica Piccinini, Sonia Tedla
Sopranos

Hugo Bolivar
Contratenor

Andres Montilla, Riccardo Pisani,
Roberto Rilievi
Tenors

Gabriele Lombardi, Salvo Vitale
Baixos

Boris Begelman, Antonio De Secondi
Violí

Ettore Belli, Teresa Ceccato
Viola

Ludovico Minasi
Violoncel

Luca Cola
Contra baix

Ugo Di Giovanni & Franco Pavan
Tiorba

Mara Galassi
Arpa

Ana Nicolás
Percussió

Salvatore Carchiolo
Clavicèmbal

Rinaldo Alessandrini
Clavicèmbal

Concerto Italiano

Rinaldo Alessandrini, director

Consulteu les
biografies
cllicant en
el nom

Programa

Claudio Monteverdi (1567-1643)
Madrigali Guerrieri (Vuitè llibre, 1638)

Primera part

Simfonia

“Altri canti d’Amor” a sis veus i quatre violes

“Hor ch’el ciel e la terra –
Così sol d’una chiara fonte viva”
a sis veus i dos violins

“Gira il nemico insidioso” a tres veus

“Se vittorie si belle” a dos tenors

“Armato il cor” a dos tenors

“Ogni amante è guerrier” a tres veus

“Ardo, avvampo, accorrete” a vuit veus i dos violins

[pausa 10 min]

Segona part

Il Combattimento di Tancredi e Clorinda
(Riccardo Pisani, testo – Monica Piccinini, Clorinda – Gabriele Lombardi, Tancredi)

Introduzione al ballo “Volgendo il ciel” –
Ballo “Movete al mio bel suon”
a cinc veus i dos violins
(Roberto Rilievi, poeta)

Durada total aproximada:

1 h i 30 min

175

Liceu
Opera
Barcelona

Comentari del *Llibre VIII de Madrigals de Monteverdi*

“Considero que les nostres passions o afectes principals són tres: ira, templança i humilitat, com bé afirmen els millors filòsofs (...). L’art de la música apunta a aquests tres en els seus termes d’agitat, suau i moderat (*concitato, molle i temperato*). No he pogut trobar en totes les obres dels compositors anteriors exemples del gènere agitad, però sí del suau i del moderat; de totes maneres, és un gènere ja descrit per Plató en el tercer llibre de la *Retòrica*. (...) Em sembla bé fer saber que va partir de mi la investigació i primera prova d’aquest gènere tant necessari a l’art musical —imperfecte fins ara—, ja que només tenia els gèneres moderat i suau.”

Amb aquestes paraules extretes del pròleg al seu *Llibre VIII* de madrigals, Monteverdi esdevindrà el primer compositor a desenvolupar el *genere concitato*, com a exemple d’agitació i dramatisme, de la plasmació dels afectes mitjançant recursos vocals. La ràpida repetició d’una mateixa nota, les tensions instrumentals i la realització d’amplis trinats confegeixen una expressió musical que es mou entre l’amor i la ira, tan adient per titular el llibre *Madrigals guerrers i amorosos*.

El *Llibre VIII* de madrigals es va publicar l’any 1638 en plena Guerra dels Trenta Anys i amb una República de Venècia que als inicis d’aquella dècada es va veure severament colpida per l’epidèmia de pesta. Als 71 anys, Monteverdi seguia ocupant el càrrec de mestre de cor i director de la Basílica de Sant Marc i ja havia abordat el gènere madrigalesc cinquanta anys enrere, quan el 1587 va publicar-ne el primer llibre.

En el decurs de l’evolució dels madrigals, l’estil polifònic renaixentista donarà pas a la monodia amb la utilització de dissonàncies sense preparació executades en les parts fortes de compàs i la rellevància de les veus extremes sobre les centrals. “Una manera moderna de composició amb el consentiment de la raó i els sentits”, escrivia Monteverdi arran de la disputa amb Giovanni Artusi motivada pel tractament de dissonàncies del madrigal del “Cruda Amarilli” pertanyent al *Llibre V*. Aquests aspectes quedarien ja palesos en el *Llibre VI* i, sobretot, en el *Llibre VII*, on la monodia i un nou llenguatge harmònic hi tindrien un paper determinant.

Petrarca (“Hor ch’el ciel”), Tasso (*Il combattimento*), Marino (“Altri canti di Marte”), Guarini i Rinuccini (“Non havea Febo ancora” —amb “Il lamento della ninfa”— o *Il ballo delle Ingrate*) són els poetes escollits per a aquesta col·lecció, dedicada en un primer moment a l'emperador Ferran II, que moriria mentre s'estava imprimint el *Llibre VIII*. Succèit pel seu fill Ferran III, Monteverdi canviaria la dedicatòria escrivint al pròleg “als peus del fill, un regal previst inicialment per al pare”.

Estructurat en dues parts —*Madrigals guerrers* i *Madrigals amorosos*—, el *Llibre VIII* s'inicia amb “Altri canti d'Amor”, exemple del gènere concitato, al qual seguirà el sonet de Petrarca “Hor ch'ell ciel e la terra e'l vento tace”, en el qual es concilien els tres gèneres.

Dins del *Llibre VIII* hi trobem obres mestres de Monteverdi. Les emocions contingudes en el celebèrrim “Lamento della ninfa”, que plora per l'abandonament del seu amant, es desenvolupen en un recitatiu dramàtic sobre un baix harmònic simple en què la nimfa “qual va cantato a tempo dell'affetto del animo”. La melodia, que sobresurt per sobre de tres veus masculines, discorre sobre una harmonia en baix *ostinato* —que constituirà el baix de *lamento* que tanta influència tindrà en àries barroques tan colpidores com “When I'm Laid in Earth” o “Caro mio ben”— i del qual podríem trobar com a precursor el famós “Lasciatemi morire” de l'*Arianna* del mateix Monteverdi del 1608.

Escrit l'any 1624, *Il combattimento di Tancredi e Clorinda* és un exemple de *stile rappresentativo* i que adopta l'estil concitato. Per recrear aquest esperit torbador, Monteverdi recorre, pel que fa a la instrumentació, a efectes tan innovadors com el *pizzicato* o el *trémolo*.

El *Llibre VIII* clou amb una altra joia monteverdiana del gènere representatiu: el ballet semidramàtic, *Il ballo delle ingrate*, que es va estrenar a Màntua el maig del 1608, un any després de *L'Orfeo*. A les portes de l'Hades, Venus i Cupido visiten Plutó; les fletxes que llença Cupido no són efectives entre unes dones que ara rebutgen els seus amants. Cupido demana a Plutó que ensenyi a aquestes dones el destí que els espera després de la mort. Un lamento, “Aer sereno e puro, Addio per sempre!”, culmina aquests *Madrigals guerrers i amorosos* de música sublim i innovadora.

Lluís Trullén

Crític musical

175

Liceu
Opera
Barcelona